

Lietuvos dailės muziejaus P. Gudyno restauravimo centro archeologinių radinių restauratorės**Vytautės Lukšėnienės**

ATASKAITA

LDK didikų Radvilų mauzoliejiaus Nesvyžiaus Dievo Kūno bažnyčios rūsiuose **2016 m. rugpjūčio 22–25 d.** atlikti moksliniai tyrimai. Tyrimų metu buvo atidaryti trys metaliniai sarkofagai: Nr. 2, 5, 72, ir du mediniai karstai futliarai: Nr.1 ir 3.

Medinis karstas futliaras Nr. 1, skirtas Mikalojui Kristupui Radvilai Našlaitėliui (1519–1616).

1.1. Pagalvė (ilg. 51 cm; pl. 29 cm) kimšta šieniu (?). Pagalvės užvalkalas iš raudono šilkinio atlaso. Viduje iš paprastos drobės yra dar vienas užvalkalas. Abi pagalvės pusės pratrintos, dėmėtos, aplašintos vašku.

1.2. Raudono aksomo kepurėlė ($\varnothing \sim 18$ cm, h ~ 12 cm) su juodo šilko pamušalu. Viršus – minkštas, jo viršuje kryžmai prisiūti du metalo siūlų galionai (pl. 2,3 cm). Šonai (pl. 8 cm) puošti plačiu kiauraraščiu augalinio motyvo metalo siūlų (sidabras auksuotas?) apvažu.

1.3. Platūs drobiniai marškiniai buvo įdėti ties dešiniu žastu. Marškiniai surišami po kaklu, trapecinio silueto, apačia nuplėšta. Apdaro ilgis 120 cm, krūtinės apimtis ~ 170 cm, pečių plotis ~ 75 cm. Marškiniai ties iškirpte gausiai suraukti, su stačia apykakle (aukštis 5 cm) ir giliu krūtinės prarėžu (~ 42 cm). Žemiau jo, marškiniai perplėšti, kairė pusė neišlikusi. Rankovės plačios, jų ilgis 58,5 cm, plotis ties pažastimi $\sim 30,5$ cm, ties riešu – 15 cm. Ties riešais prisiūtos tinklinių nėrinių juostos (pl. 10 cm), jos nevienodos. Pažastys lopytos. Nugarinė dalis beveik neišlikusi, bet buvo pasiūta iš dviejų detalių.

1.4. Mirusiojo kojos iki juosmens buvo užklotos stačiakampiu tamsios vilnos audinio fragmentu (ilg. 164 cm; pl. 78,5 cm). Viena siauroji kraštinė iškarpyta, su apvaliu išėmimu, panašiu į iškirpimą kaklui ($\varnothing \sim 19$ cm).

1.5. Šalia pagalvės iš kairės pusės rasta odinė pirštuota pirštinė, susitraukusi, suplyšusi. Pirštinės ilgis dabar 14 cm, plotis ties riešu 10,5 cm.

1.6. Šviesaus šilko apdaru mirusysis, greičiausiai, juo buvo apvilktas mauzoliejiaus tvarkymo metu 1905 metais. Tai trapecinio silueto susiaučiamas drabužis su gilia V formos iškirpte su stačia apykakle (aukštis 5,5 cm). Apdaro ilgis 136 cm, krūtinės apimtis 130 cm, pečių plotis 35,5 cm. Rankovės labai plačios, be rankogalių (ilg. 75,5 cm; pl. 25,7 cm). Drabužis skylėtas, kairysis skvernas ir rankovė sudraskyti.

1.7–1.8. Mirusiajam buvo užmautos dvi poros kojinių: siūtos šilkinės, o ant jų storos megztos kojinės. Šilkinės kojinės pasiūtos iš 4 detalių, jų ilgis 52 cm, plotis 26,5 cm, pėdos ilgis 26 cm. Megztų kojinių ilgis 46 cm, plotis 24,5 cm, pėdos ilgis 26 cm.

1.9. Karsto apmušimo audinio fragmentai. Raudonas šilkinis atlasas (ilg. 106 cm; pl. 38 cm; ilg. 64 cm; pl. 33 cm). Didžiajame fragmente išlikęs gelsvas audinio kraštelis su metalo siūlu, prie krašto matyti prikallimo žymės, išsidėsčiusios kas 16–18 cm.

1.10. Stačiakampis grubaus drobinio audinio fragmentas, su geležies korozijos dėmėmis (ilg. 131 cm; pl. 65 cm). Rastas ties kairiuoju petimi.

Medinis karstas futliaras Nr. 3, skirtas Kristupui Mikalojui Radvilai (1590–1607).

3.1. Pagalvė (ilg. 62 cm; pl. 56 cm) kimšta šieniu (?). Pagalvės užvalkalas iš plono gelsvo šilko, pakraščiai apsiūti augalinio motyvo nėrinių juosta (pl. 8 cm). Prie viršutinių užvalkalo kampų keliais metaliniais smeigtukais prikabinti rausvo šilko kaspiniai (pl. 3 cm). Po jais kiek žemiau metaliniais smeigtukais prismeigti dar du platesnės juostos kaspinėliai (pl. 4,5).

3.2. Šviesaus šilkinio krepinio audinio kepurėlė (ilg. 33 cm; pl. 28 cm), rasta po mirusiosios galva, prancūziškai vadinama *bonet négligé*. Tokio tipo kepurėles, gausiai puoštas smulkiais raukiniais, kaspiniais ir nėriniais damos nešiojo visą šimtmetį nuo XVIII a. pabaigos iki XIX a. pabaigos. Kepurėlės pakraščiai apsiūti nėrinių juosta, o iš vidaus sutvirtinti šilkinio atlaso juostele (pl. 0,8 cm). Ant kepurėlės viršugalvio metaliniais smeigtukais pritvirtintas iš rausvo šilko juostos (pl. 3 cm) surištas kaspinas.

3.3. Šviesaus plono šilko apdaras, labai panašus į 1.6. Apdaras susiaučiamas nugaroje, rauktas ties kaklu, kaklo angos kraštai puošti tokia pat nėrinių juosta (pl. 3,5 cm) kaip ir kepurėlė. Apdaro ilgis 170 cm, krūtinės apimtis 128 cm, pečių plotis 35,5 cm. Rankovės plačios (ilg. 91 cm; pl. 31 cm), jų apačia neatsiūlėta, iškarpyta dantukais, puošta nėrinių juosta. Dešinė rankovė ties riešu aprišta rausvo šilko juosta (ilg. 51 cm, pl. 3 cm), tokia pat kaip ir panaudota 3.1. Apdaras suplėšytas, trūksta dalies nugaros ir priekio detalių.

3.4. Rausvo šilko juostos surištas kaspinas (galų ilg. 39 cm; pl. 4 cm).

3.5. Po mirusiosios pečiais rasta skarelė iš sulenкто plono tinklinio audinio (80 x 80 cm), su augaliniais motyvais kraštuose. Pakraščiai neapsiūlėti.

3.6. Plonos avies odos pirštinių fragmentai. Vienas rastas ant kairės rankos, antras – ties kaukole iš dešinės pusės. Pirštinės pirštuotos, ilgis 33 cm, plotis 9,5 cm.

3.7. Šilkinės trikotažinės kojinės iki kelių (ilg. 41 cm; pėdos ilgis), ties kulkšnimi puoštos dvejomis dekoratyvinėmis siūlėmis. Kojinės skylėtos, dešinės kojinės pirštų dalis nuplyšusi.

3.8. Geltono šilkinio atlaso audinio fragmentas (ilg. 156 cm; pl. 28,5 cm), buvusi po mirusiosios pečiais. Ilgosios kraštinės su gamykliniu krašteliu, siaurieji kraštai nuplėšti.

3.9. Plonas šilkinis audinys (ilg. 70 cm; pl. 66 cm) buvęs ant klubų. Audinio kraštai neapsiūlėti, vienas kraštas gamyklinis.

3.10. Šilkinio atlaso audinio fragmentas (ilg. 87 cm; pl. 46 cm) buvęs kojūgalyje. Vienas kraštas užaustas, gamyklinis, kiti nuplėšti.

3.11–3.13. Atskirai rasti trys metaliniai smeigtukai (ilg. 2,2 ; 2,7; 4,5 cm).

Vario lydinio sarkofagas Nr. 5, skirtas Albertui Vladislovui Radvilai (1589–1636).

5.1. Ties mirusiojo kojomis rastas gerai išlikęs dubletas – tamsaus ripsinio audinio užsagstomas švarko tipo drabužis su apvalia atverčiama apykakle. Drabužis su tamsaus šilko pamušalu, priekiniai skvernai prailginti, rankovės nuplėštos. Krūtinės apimtis ~ 80 cm, pečių plotis 29 cm, nugaros ilgis 35 cm, prailgintų skvernų ilgis – 21 cm. Priekyje buvo užsegamas 36 geležiniais kabliukais su kilpelėmis. Išliko 35 kabliukai ir 29 kilpelės.

Prie dubleto juosmens pridurtas „sijonėlis“ pasiūtas iš 10 atskirų stačiakampių detalių (6 x 4 cm). Ant prailgintų skvernų jų yra po 4, aplink rankovių tvirtinimo vietas dešinėje pusėje jų išliko 6, ant kairėje – 7. Ilgus skvernus, sijonėlio detales ir nugarą puošia įmantrūs siuvinėjimai ir virvelių aplikacijos. Tokio tipo dubletai buvo madingi XVI pb. – XVII a. 1-ajame dešimtmetyje.

Prie apykaklės (pl. 6 cm) išorinio krašto prisiūti rombiukai (kraštinės ilgis 2 cm), iš 28 išliko 24. Apykaklės kampai buvo prisegti vario lydinio smeigtukais. Iš viso buvo rasti 8 smeigtukai įsmeigti įvairiose švarko vietose.

Apykaklės ir ją puošiančių rombų, prailgintų skvernų ir sijonėlio detalių pamušalas pasiūtas iš gelsvo šilko. Iš tokio pat šilko pasiūtos ir atskirai rastos drabužio rankovės. Rankovės įdurtinės, į viršų plėtėja, per visą ilgį puoštos rudo siūlo dekoratyvine siūle, ties riešais buvo susegamos 5 geležiniais kabliukais su kilpelėmis. Rankovės ilgis 56 cm, plotis ties pažastimi 26 cm, ties riešu – 10 cm.

Švarkas keliose vietose apvarvintas vašku.

5.2. Šviesaus šilko apdaras, panašus į 1.5 ir 3.3. Tai trapecinio silueto susiaučiamas drabužis su gilia V formos iškirpte su stačia apykakle (aukštis 6,5 cm). Apdaro ilgis 151 cm, krūtinės apimtis 130 cm, pečių plotis 35,5 cm. Rankovės labai plačios, be rankogalių (ilg. 76 cm; pl. 32,5 cm). Drabužis labai skylėtas, nuplėštas kairysis skvernas ir pusė nugarinės dalies. Apdaras taip pat aplašintas vašku.

5.3. To paties audinio surištas kaspinas (pl. 6,7 cm) ilgais galais (ilg. 12,2 cm; 57,5 cm).

5.4. Šilkinio gelsvo audinio siūtų kojinių pora. Greičiausiai to paties laikmečio kaip ir apdaras 5.2. Kojinės pasiūtos iš 6 detalių. Kojinės ilgis 48,5 cm, plotis 15,5 cm, pėdos ilgis 28 cm.

5.5. Gelsvo šilkinio audinio su metalo siūlais išaustu augaliniu motyvu fragmentai (ilg. 47 cm, pl. 12 cm; ilg. 45,7 cm, pl. 12,3 cm). Abu fragmentai su žaliu audinio krašteliais.

5.6. Gelsvo šilko juostos (pl. 5 cm) surištas kaspinas, vienas kaspino galas nuplėštas, kitas 8 cm ilgio.

- 5.7. Karsto papuošimo galiono fragmentai iš metalizuotų siūlų (ilg. 155,5; 30, 8 cm; pl. 2 cm).
- 5.8. Rausvo audinio, naudoto karsto apkalimui (?) fragmentas (ilg. 57,5 cm; pl. ~5,5 cm). Išlikęs gelsvas audinio kraštelis su metalo siūlu.
- 5.9. Neaiškios paskirties tamsaus dvigubo šilko detalė (ilg. 16,7 cm; pl. 3,3 cm), sudygsniuota tamsiu siūlu. Viename krašte matyti geležinio kabliuko (?) likučiai.

Ritualinis sarkofagas Nr. 72.

72.1. Pagalvė (ilg. 59,5 cm; pl. 46 cm) kimšta šieniu (?). Pagalvės užvalkalas iš gelsvo šilko, pakraščiai ornamentuoti prisiūtais aksominiais elementais (pl. 11 cm).

72.2. Kepurėlė nerta, kiauraraštė ($\emptyset \sim 16,5$ cm, h ~ 11 cm). Šonuose ties ausimis yra dvi trikampio formos detalės (h $\sim 2,5$ cm). Kepurėlės pakraščiai iš vidaus sutvirtinti šilkinio atlaso audiniu.

72.3. Mirusysis buvo aprengtas XVIII a. antroje pusėje madingu prancūzišku kostiumu – *habit à la française* (pr. prancūziškas apsirengimas). Švarko, vadinamo *Habit*, pamušalas iš gelsvo šilko (ilg. 96 cm; nugaros ilg. 42 cm; krūtinės apimtis 110 cm; pečių plotis 36 cm). Švarkas vienbortis, buvo susegamas 8 vario lydinio sagomis ($\emptyset \sim 1,8$ cm). Rasta aukšta pastatyta aksominė apykaklė (h ~ 9 cm) ir aksominiai rankogaliai (ilg. 26 cm; pl. 6,5 cm). Rankogalius puošė 3 sagos ($\emptyset \sim 1,8$ cm) su Vyčio ženklu, o susegami buvo – maža metaline sagute ($\emptyset \sim 1,3$ cm). Beje, ant visų švarko ir liemenės sagų yra įspaustas Vyčio ženklas, o vidinėje sagos pusėje įspaustos slaviškos raidės „М. Ф.“ ir „С. Л.“ (М – Московская, Ф – Фабрика, С. Л. – turbūt fabriko savininko inicialai). Švarko antkišenių puošė tokios pat sagos: dešinėje pusėje liko 2, kairėje – 1 saga. Tokios pat 3 sagos rastos ant vieno iš ilgųjų skvernų. Dar 3 sagos rastos prilipę prie karsto dugno.

72.4. Epoletų (?) fragmentai. Įvairaus ilgio vario lydinio vielučių virvelės ir kaspinėlis (ilg. 2 cm; pl. 1 cm).

72.5. Po fraku greičiausiai dėvėta tokio pat audinio liemenė. Ją mena tik 13 vario lydinio sagučių ($\emptyset \sim 1,3$ cm) su Vyčio ženklu.

72.6–72.7. Kairėje krūtinės pusėje įsegta Baltojo Erelio ordino žvaigždė ($\emptyset \sim 9$ cm), išlikusi neblogai, padengta vario korozijos produktų sluoksniu. Per dešinę mirusiojo petį permesta melsvo muaro Baltojo erelio ordino juosta (ilg. ~ 120 cm; pl. 9,5 cm). Juostos galai tarpusavyje susiūti.

72.8. Ties dešiniu petimi rastas Šventosios Onos apdovanojimo ženklas ($\emptyset \sim 8,5$ cm), aštuonkampės žvaigždės formos, buvo įsteigtas Rusijos imperatoriaus Pavelo I 1797 metais. Jos viduryje lygiakraštis kryžius, aplink jį ordino devizas „AMANTIBUS JUSTITIAM, PIETATEM, FIDEM“ (iš lot. *Myliantiems tiesą, pamaldumą ir ištikimybę*).

72.9. Šilkinės trikotažinės kojinės iki kelių (ilg. 49 cm; pl. 17 cm; pėdos ilgis 21,5 cm). Kojinės skylėtos, dešinės kojinės pirštų dalis nuplyšusi.

72.10. Suvarstomų batelių pora. Batviršiai pasiūti iš 3 detalių. Padas iš vieno odos sluoksnio su vidpadžiu, ilgis 30 cm. Batraiščiai tekstiliniai.

72.11. Kaulinės (?) apatinių drabužių sagutės su viena skylute centre, 8 vnt. ($\emptyset \sim 1,3$ cm) ir 2 vnt. ($\emptyset \sim 0,9$ cm).

72.12. Apatinių kelnių (?) surišimo juostelės (ilg. 26; 13; 11,5 cm; pl. 2,7) fragmentai, 3 vnt. Juostelė ornamentuota zigzagų raštu.

72.13. Vario lydinio grandinės ($\emptyset \sim 1,1$ cm) 5 fragmentai rasti ties kaukole iš kairės pusės. Apibendrinant visus duomenis, galima manyti, kad tai XIX a. pirmojo dešimtmečio pradžios palaidojimas

Alavinis sarkofagas Nr. 2, skirtas Elžbietai Eufemijai Vyšniovieckai Radvilienei (1569–1594)

2.1. Mirusysis gulėjo ant medžio skiedromis ir žolėmis kimšto čiužinio pasiūto iš raudono šilkinio atlaso. Jo fragmentų išlikę po kojomis.

2.2. Mirusysis aprengtas šviesiais marškiniais gausiai prirauktais ties iškirpte. Rankogaliai smulkiai priraukti, puošti plačiais mezginiais. Ties kaklu marškiniai surišti rausvu kaspiniu. Toks pat kaspinas rastas ir ant kairio rankogalio.

2.3. Ant marškinių užvilktas ilgas, kulnus siekiantis susiaučiamas apdaras iš storo gelsvo damasto su išaustais gėlių ir augalų motyvais.

2.4.–2.5. Ant plaštakų ir pėdų užmauti kitokio storo audinio apmovai.

Galva, kojos ir rankos apvyturiuotos derva (?) sumirkytais labai plono audinio vyturais. Kojos papildomai iš viršaus apsuktos storesniu rombinio piešinio audiniu. Atlikus abiejų audinių pluošto morfologinę analizę, nustatyta, kad storesnis viršutinis audinys yra lininis, o kieta mase įsotintas audinys išaustas iš egzotiško ramė pluošto. Į Europą ramė buvo atvežta XVI amžiaus viduryje. FTIR spektroskopijos metodu buvo ištirti ir impregnavimo medžiagos pavyzdžiai paimti nuo mirusiojo skruosto ir blauzdos. Pasirodė, kad tai pušų sakai.

Šalia dešinės šlaunies rastas neaiškus organinis objektas, panašus į žmogaus širdį.